

Keskushallintoyksikkö

Asiantuntijalausunto

Julkinen

Diaarinumero 32/090/2022

28.4.2022

Eduskunnan lakivaliokunta

Asia: VNS 1/2022 vp Ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta

Turvallisuusympäristön muutoksen vaikutukset

Rikosseuraamuslaitoksen toimintaan

Kansainvälinen turvallisuusympäristö on muuttunut vakavasti Venäjän hyökättyä Ukraina. Euroopassa käytävä sota vaikuttaa Rikosseuraamuslaitoksessa varautumisen lisäämisenä sodan ajan varalle. Tähän on varauduttu tekemällä henkilöstövarauksia ja päivittämällä valmiussuunnitelmia. Sotatilanteessa yksiköissä ei tule riittämään henkilöstöä rauhanajan toimintojen ylläpitämiseksi. Vaikka sota Suomea vastaan ei toteutuisikaan, niin pakolaisten lisääntyminen saattaa lisätä rangaistusten täytäntöönpanoa. Vuoden 2015 pakolaisaallon myötä ulkomaalaisten vankien määrä kasvoi vuodesta 2014 vuoteen 2018 yhteensä 11,8 prosentilla. Irakilaisten vankien määrä kasvoi 16 vangista 55 vankiin. Tuolloin pakolaisten joukossa oli paljon miehiä, kun taas Ukrainasta saapuvien pakolaisten joukossa on enimmäkseen naisia ja lapsia. Tällä hetkellä vankiloissa on vankeina tai tutkintavankeina kolme Ukrainan kansalaista ja 33 Venäjän kansalaista. Heidän kansalaisuutensa on huomioitu vankiloihin sijoitettaessa, vankiloiden osastosijoittelussa ja toimintoihin sijoitettaessa.

Poliisin mukaan Suomeen on syntynyt multietnisiä katujengejä, joita pääkaupunkiseudulla on vajaat kymmenen ja joihin kuuluu kaikkiaan noin sata parikymppistä miestä. Joukossa on myös nuoria tyttöjä. Vankiloissa katujengeihin kuuluvia vankeja tai tutkintavankeja on noin 30 ja määrä lisääntyy jatkossa. Rangaistuksen aikana heillä on mahdollisuus vaikuttaa muihin vankeihin. Radikalismien osalta ei ole havaittu kasvua. Rasistisista tai terroristisista rikoksista epäiltyjä on vankiloissa ollut viime vuosina vain muutamia.

Alaikäisten tekemät vakavat rikokset nostivat alaikäisten vankien määrää Suomessa hetkellisesti 2020-2021. Rikollisuuden uudet ilmiöt kuten katujengit voivat lisätä myös alaikäisten ja nuorten syyllistymistä vakavaan rikollisuuteen. Nuorten hyvinvoinnin polarisaatiokehitys jatkuu, josta seuraa mm. rikosseuraamusten piiriin päätyvien nuorten kasvava moniongelmaisuus.

Rikosseuraamuslaitoksessa on päätetty perustaa alaikäisten (15-17 v) ja nuorten (18-20 v) vankien erityisosastot. Tähän kohderyhmään liittyvä erityisosaaminen ja heidän palvelutarpeisiinsa vastaaminen tullaan keskittämään tiettyihin yksiköihin valtakunnallisesti. Osastojen sisällöllinen kehittämistyö on alkanut 2021. Vaikuttava ja uusimisriskiä vähentävä työskentely alaikäisten ja nuorten vankien kanssa edellyttää muita osastoja vahvempaa henkilöstön läsnäoloa ja määrää ko. osastojen arjessa myös iltaisin ja viikonloppuisin. Aikuisen läsnäololla on muun muassa turvallisuutta ja osaston ilmapiiriä rauhoittava vaikutus, joka tukee nuorten kuntoutusta. Jotta alaikäisten ja nuorten erityistarpeisiin kyetään Rikosseuraamuslaitoksessa vastaamaan tarkoituksenmukaisesti, edellyttää se riittävää henkilöstöresurssia kyseisille erityisosastoille.

Rikosseuraamuslaitoksessa perustettiin neljään vankilaan vankilaturvallisuutta vaarantaville vangeille erilliset tehostetun valvonnan osastot. Osastot toimivat erillään muusta vankiyhteisöstä, jolloin vangit eivät pysty vaikuttamaan muuhun vankiyhteisöön. Vankiloiden resursseja on kohdennettu näille osastoille henkilökunnan läsnäolon lisäämiseksi valvontaa ja toimintojen järjestämistä varten.

Vankilaturvallisuutta vaarantavien ja rikosten tekoa jatkavien vankien rikosten estäminen rangaistusaikana ja laitosturvallisuuden ylläpitäminen on haasteellista, koska vankeuslaissa ei ole säädetty kirjeiden lukemisesta ja puheluiden kuuntelusta tarkoituksenmukaisella tavalla. Haasteena on myös toiminta vanhoissa vankilarakennuksissa, jotka eivät mahdollista lain edellyttämiä vaatimuksia, kuten tuomioistuimien määräämien yhteydenpitorajoitusten toteuttaminen tai vankeusvankien ja tutkintavankien erillään pitäminen. Tähän on tulossa parannusta 2025 Vantaan vankilan lisärakennuksen ja uuden Oulun vankilan valmistuessa. Myös muiden vankiryhmien erillään pitäminen on haasteellista, kuten seksuaalirikoksista tuomittujen erillään pitäminen muusta vankiyhteisöstä. Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistusta koskevassa hallituksen esitysluonnoksessa arvioidaan rikostilastoihin ja rikollisuutta koskeviin tutkimuksiin perustuvien arvioiden nojalla, että vankivuosia tulisi lisää yhteensä 92.

Vankiloiden matkasellit ovat ryhmäsellejä, eikä vankiloissa ole riittävästi yksittäiselle henkilölle tarkoitettuja sellejä matkasellikäyttöön. Ryhmäselleissä majoittaminen mahdollistaa vankien välisiä väkivaltatilanteita, jotka kaikki eivät tule henkilökunnan tietoon.

Kehitysjohtaja Riitta Kari